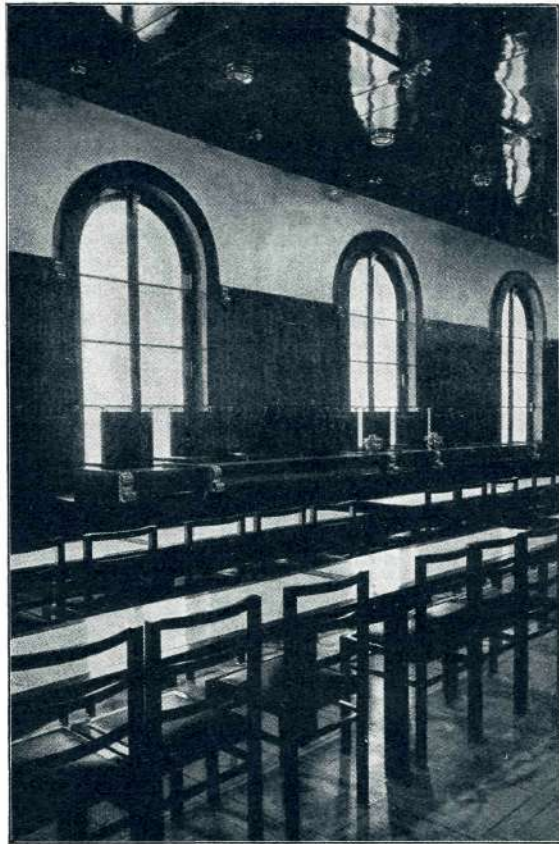

Oton Župančič in mladina

Anton Vodnik

Mislilim, da smem reči,« je pisal Richard Dehmel v maju l. 1914. mlademu pesniku-mistiku Sorge-ju, »da se iz mojih pesnitev dviga zvok vse bolj prečiščene gorečnosti kakor iz ostalega zbora mojih generacij samo zato, ker tudi v meni še vedno živi kristjan; in če bi se hotel priključiti kateri izmed konfesij, tedaj bi to bila katoliška. Toda to mi je nemogoče, ker dela Cerkev, kakršna je sedaj, svoji prvobitni nebeški ljubezni zemeljsko silo; tudi tu je vse oblateno po »volji do moči«. Radi tega sem postal disident, že pred tri in dvajsetimi leti; rajši ribariti v praznem kakor v kalnem! Zakaj za katoliškega Herkula, ki bi mogel izkidati jezuitski Avgijev hlev, se mi ta čas še ne zdi zrel. Če imate pa, kot prvobornik nove generacije, več upanja v bližnjo bodočnost cerkvenoverne volje do ljubezni, potem Vam morem želeti le srečo.« (Hochland, 1927/28, Dezember, str. 524). Če jemljem to dokumentarično izjavo Župančičevega sovrstnika za izhodišče nekaterih svojih misli, storim to zaradi tega, ker vidim v njej načeto važno kulturno vprašanje, ki se tiče odnosov tudi naše generacije do Župančiča. Ta odkrita Dehmlova izpoved pa se tiče — s pridržki — tudi Župančiča samega, vsaj v splošno-kulturnem, pa tudi v osebno-nem oziru. Razumljivo je, da novo našo generacijo, v kateri tako visoko kipi pristno, spontano življenjsko čuvstvo, obrača nagon, tudi če se ozira nazaj, v tisto smer, od koder je sama prišla, na one stopinje, po katerih je sama hodila v tistih, ki so ji pot pripravljali. Mimo njej tujega, nasprotnega rodu pa zleti nema in gluha, brez odziva, brez pozdrava. Mladina ne more biti »krivična«, je le samosvoja, prepolna sebe. V svojem lastnem svetu je jasnovidna, v tujem slepa, zato ga zanikuje in se proti njemu bori. Župančič ni iz nam tujega in je le deloma iz nam nasprotnega rodu. Po eni strani nam je že čudno daljen, po drugi strani se nam je približal do skrajne, njegovemu individualnemu razvoju možne meje; obod njegovega duhovnega sveta se z obodom našega lastnega sicer ne seče, se z njim ne zliva kakor z valom val, vendar pa so med obema podtalne zveze in prelive. Po eni strani, koder teži v preteklost, nam je radi svoje antipodnosti skoraj nerazumljiv, po drugi, kjer kaže v prihodnost, nam je v svojih simbolih duhovno soroden.

Generacija, v kateri je zrastel Župančič, je izvršila na Slovenskem usodno duhovno revolucijo, ki je prelomila s tradicijo tudi tam, kjer se je zdelo in hotelo, da ne prodre za nasipe, ampak kot kalen in nevaren val odšumi dalje. Njenih posledic je deležna tudi mlada katoliška generacija, ki je danes poklicana, da ustvari novo fazo v našem kulturnem razvoju. Ne samo pri nas. Zakaj ona generacija je tesno sodelovala z evropskim duhovnim preobratom, ki je razušil racio-

Plečnikova šola (arh. Fr. Tomazič), glavna dvorana palače Zbornice za TOI v Ljubljani

nalistično-materialistično kulturo, in vzbudil v življenje nove sile. Toda, ker je bila Cerkev kot utelešenje krščanstva po religiji nasprotnih silah že toliko časa izrinjena iz kulturnega dogajanja in vržena na breg, se je ta predor izvršil stran od nje, pač v tistih življenjskih plasteh, ki so bile v območju potresnega valovanja in sunkov, v katerem pa Cerkev ni bila več. Katolištvo tedaj ni bilo duhovno ustvarjajoče in rastoče, ni bilo ritmično, ampak metrično — kakor bi dejal Župančič. Tako je ta duhovno usmerjena generacija planila kakor v prazno (»Rajši ribariti v praznem!«), opore in oprijema ni mogla dobiti nikjer drugje kakor v sebi.

Moje barke so razpele jadra,
zapustile varne so pristane...

Da, ta generacija je morala zapustiti varne pristane in se spustiti na neizhujna pota proti nedoločnim, bleščečim ciljem. Svet vrednot je bil porušen ali zatemnjen. Morala ga je odkrivati na novo. Prikazoval se ji je megleno in medlo kakor v daljnih bliskavicah, pa zopet ugašal, izginjal nazaj v noč. Zato je bila ta generacija v sebi razdvojena, neodločna, dvomeča, obupujoča, ironična, cinična. Če gledamo danes nazaj v čas »Čaše pojnosti,« se šele prav zavedamo, kako se

je od tedaj spremenilo naše čuvstvovanje in mišljenje. Dočim je naša generacija takoj ob svojem prebujenju stopila v sebi sklenjen duhovni krog in je od samega začetka čutila v sebi svoje nepremakljivo težišče, je bila prejšnja docela razpoložensko-trenutna, svet se je utrinjal v njej kakor razpršen, toda vedno lep, senzacionalen, opajajoč. Naša je v sebi težka, gravitetna, ona je bila v sebi lahka in se je razletevala. Naša je polna metafizike — »resnosti«, odgovornosti, enostranske odvisnosti, ona je tostranska, polna zunanje in notranje fenomenalnosti, udajajoča se tisočerm nagibom od zunaj in znotraj — »lahkomiselna«, samo sebe uživajoča v dražecih afektih razvratnosti, kesanja, objestnosti, verskega čuvstva...

Ta stran mladega Župančiča in vse tedanje generacije nam je danes življenjsko nasprotna in negativna, čeprav nam je razvojno razumljiva in razložljiva. Nikdo pa ne more naši generaciji zameriti, če poudarimo na svojem predhodniku tiste poteze, ki so nam najbolj drage, in ki so v osnutku vidne že zelo zgodaj. To je tista notranja smer v Župančiču, ki je njega samega poglobila, ga zgostila in osredotočila ter ga približala našim mejam, na katerih ga pozdravljamo. In to smer bom bežno začrtal. V »Čaši opojnosti« se javlja ta pogon kot hrepenenje po jasnini, ki se konkretno-etično užiga ob spominih na mladost, v erotičnih doživetjih, v približevanju subjektivnemu, čuvstvenemu religioznemu območju svoje duševnosti, ki ga kot takega vedno priznava, ga ne izločuje, marveč ga vitalno izrablja in razvija. Župančič skuša vedno razviti vse dane mu individualne sile, svojo osebnost čim popolneje dovršiti. Vendar naj omenim tudi to, da Župančič tudi poslej nikoli ne doživlja religiozno-vrednostno, ta svet vrednot mu je silno ozek, nespoznaten in kot kozmos zaprt; prikazuje se mu ali pojavno — motivno (Veronika Deseniška, Dies irae), ali v bolj etičnih kot religioznih spoznanjih (Vizija, Spokorna). Sploh je Župančič že po svoji naturi predvsem etična osebnost. Njegova najmočnejša gibalna sila navzgor je volja. Tu je vzrok njegove tostranske zadržanosti, pomanjkanja vsake iracionalnosti. Njegovo včasih že drzno kroženje nad zemljo ni nikoli pritegnjeno v območje transcendentalnosti, čeprav se tolikokrat zasvetlika v bliskih, ki pa so šinili iz njega samega. Zdi se, kot da jih samovoljno jemlje iz svoje lastne notranje napetosti in jih vihti in vrti okrog sebe, da stoji v svetlobi, ki je oni drugi od daleč podobna. Župančiču manjka kril s tako gibljivostjo in občutljivostjo, da bi se mogle pognati »preko meja«. Ta etični pas doživljanja in vrednot leži sicer tesno ob religioznem, ga objema, je od njega obžarjen, toda je napram njemu vendar razmejen in tvori svoj lastni svet. Kakor je Župančiču svet religioznih vrednot neznan, ga skoraj ni, tako je svet etičnih vrednot pri Župančiču zelo širok, mnogovrsten in diferenciran. Tu tiči morda najgloblja razlika med mlajšo generacijo in njim, razlika, ki se tiče osnov življenjskega nazora. Tega značaja Župančičeve osebnosti nikakor ne občutimo negativno.

pač pa kot nekako oviro pri prodiranju v centralnejšo duhovno sfero.

Nad prvo Župančičevo cesto, ki je dozdevno vodila v negotovost, že

zvezde nebeške se bližajo,
čuvajo potnika zmot...

Te zvezde, ki so sedaj zgolj utrinki skozi noč, se pozneje zgrnejo krog poeta kot svetloba, ki sije iz »kristala zemeljske krogle.« se razpne v krog in ga ujame vase. Toda še dolgo se njegov notranji svet ni strnil in se zbral okrog središča, dolgo še je samo pobliskaval kakor iz razbitega zrcala... Našel pa je že zgodaj samega sebe v daljni slutnji:

- Ti skrivnostni moj cvet, ti roža mogota,
jaz sem te iskal,
mimo tebe sem šel in pogledal sem te
in sem ves vztrepetal...

To so prvi oprijemi v njegovi neenotni notranjosti, prve stopinje vase, proti sredini, dalje, do ptiča Samoživa, še dalje, do Prebujenja, v katerem nam zazvenijo na uho tako domači zvoki, da se sklonimo in da občutimo, kako smo si v tem trenutku blizu...

Kogar zvonjenje to k sebi zavabi,
v blaženi hitel za njim bo pozabi
skozi zadušne mrakove globin.

In poet se spušča še globlje navzdol, do tja, kjer bi mogel zgrabiti samega sebe, z vsem bitjem začutiti svoje jedro in sebe stisniti v objem:

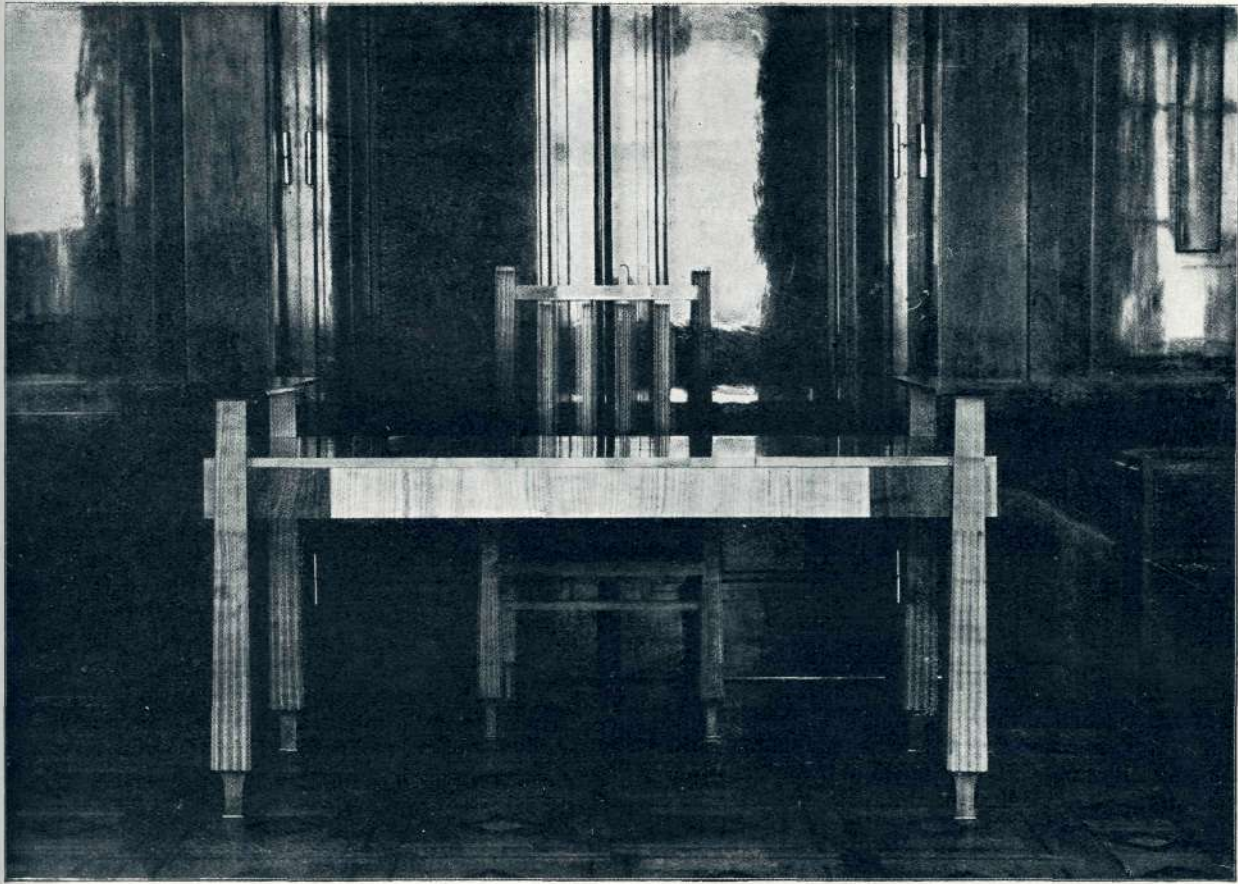
O, da mi je priti do svoje podobe!
Da bi jo zagledal jasno pred seboj!

Vedno pogosteje se srečuje mladina s pesnikom, ki se je pritipal do svoje nerazrešene in neodrešene bolečine...

O jagnje, jagnje, ti si čutilo plámen,
v objeme z menoj s krvjo si se orosilo,
o jagnje, jagnje — me boš odrešilo?
Amen.

Dehmel je pisal Sorge-ju: »Tudi v meni še živi kristjan«... Toda ta Župančičeva izpoved je še vse bolj osebna, žgoča, preseča. Ta v njem skrita bolečina tli, se zdi, kakor žerjavica pod zravanim površjem njegove notranjosti, in ne more ugasniti in se ne more razgoreti... To je najbolj samotni, najbolj nepristopen kraj v njegovem duhovnem svetu, tih kakor grob.

Nazadnje je Župančič pregledal svet v celoti; niti v zarjah Vidovih, na svoji zadnji poti, ni ujel sebe v tako sklenjen, v tako svetel in prostoran krog, ki je z njim mirno zarisal meje svojega zemljevida:

Plečnikova šola (arh. Fr. Tomažič), miza v sobi predsednika Zbornice za TOI v Ljubljani

Potem sva molčala,
in vse konstelacije nebá
bilé so verno prerisane v vodi,
in midva sredi njih...

Tu se mladina s pesnikom radostno srečuje in ga pozdravlja.

To je tista smer, po kateri se je Župančič približeval in približal današnji generaciji do tam, kjer je zadel ob skrajne meje svoje osebnosti in njene razvojne možnosti. Preko te meje je možen samo skok k nam, v svet, ki je že zbran okrog drugega središča. Skozi ta svet pa vodi, verujemo, pot v bodočnost, ki bo vredna našega zanosa, pričakovanja in gradnje. Župančič in njegova generacija sta ostala v preddvoru, v tempelj sam še nista mogla in morda nista smela, ker je hodila za njima še senca bogobežne kulture, ki pa se je na njunem potu proti zenitu že tako silno skrajšala. Tako sta obstala visoko na marmornatih stopnicah, nista pa ugledala žarenja iz najsvetejšega, kjer dva angela čuvata skrinjo zaveze... Župančič in njegova generacija še nista uzrla vesoljstva iz sredine. Tam stoji Hram, kjer nas od vekomaj pričakuje Bog, da se nam vrže krog vratu. Iz njega se vračamo kakor iz neskončnosti... To so visoke sanje nove mladine.

Toda Župančič in njegova generacija sta predor in pretok. Čudovito se je od tedaj spremenila duhovna konstelacija. V kulturi so se vedno silneje začele gibati religiozne sile. Cerkev sama se prebuja, njen organizem poganja novo rast iz sebe, njen kozmos se zopet svita v dušah kot ozvezdje, njene toliko časa stoječe globine so zopet zavalovane, pretakajoče se, nemirne... »Tudi v meni, tudi v nas še živi kristjan...« Ta kristjan živi v novi generaciji samoumevno, strastno, polno. Toda, reči smemo, Kristusu je odprla vrata — prejšnja generacija, naj je tudi šla poslej tolikokrat tako hladno ali brezobzirno mimo njega. Toda Njegove oči so se z njenimi premnogokrat ujele. Hodil je za njo, koderkoli je šla, mučil jo je v sanjah, čakal jo ob poti, pred vrati... Beračil je za njeno ljubezen, ponujal ji je svojo.

Danes tudi za mlado katoliško generacijo »zvezde ugodne vladajo«. Danes se ne zaklepa, ne beži za nasipe, marveč pogumno, samozavestno in vedro gradi kulturo, ki bo človeštvo zopet približala samemu sebi. Danes je tudi mlada katoliška generacija »ritmičnega rodu« in — ali se vam ne zdi pomenljivo, da je enemu izmed njenih prvoboriteljev Richard Dehmel stisnil v duhu desnico, rekoč: »Potem Vam morem želeti le srečo...« Oče je sinu prepustil brod in vesla.